

ГРУШЕВСЬКИЙ Олександр Сергійович (12. 08. 1877, м. Ставрополь, Росія — 1942, за ін. даними — 1943, с. Іртишськ, нині місто Павлодар. обл., Казахстан) — історик, літературознавець, архівіст, громадський діяч. Син [Сергія](#), брат [Михайла](#) Грушевських і [Г. Грушевської \(Шамрай\)](#), чоловік [О. Грушевської](#). Дійсний член НТШ (1902), чл. УНТ (1907). Навч. у Тифліс. (нині Тбілісі) й Владикавказ. г-зіях. Після закінчення Університету св. Володимира у Києві (1899; каф. [В. Антоновича](#)) і захисту магістер. дис. перебував у наук. відрядженні в Австрії та Німеччині. У 1907–08 — приват-доцент кафедри рос. історії Новорос. університету в Одесі (звільнений за спроби лектури українською мовою). 1909 під час святкування 100-річчя від дня народження М. Гоголя у Моск. університеті від імені НТШ виголосив доповідь про його творчість, підкресливши нерозрив. зв'язок письменника з укр. життям його часу, «глибокі укр. симпатії й історичні спомини». 1909–10 — викладав у Моск., 1910–17 — у С.-Петербур. університетах, 1917 — приват-доцент Університету св. Володимира у Києві. Член УЦР від Укр. труд. партії. У 1917–18 — директор Пед. музею Київ. учбового округу, голова бібліотечно-архів. відділу департаменту мистецтв Міністерства освіти УНР. За Гетьманату П. Скоропадського 1918 очолив архівну секцію Міжвідом. комісії по складанню умов мирного договору з Росією, яка вимагала, зокрема, повернення укр. документів, примусово вивезених до рос. архівів; водночас викладав архівознавство та істор. географію у Київ. археол. інституті. Від 1919 — у ВУАН, де був дир. Постій. Комісії для складання істор.-геогр. словника укр. землі, заступник голови Істор. секції (1921–24), чл. Археогр. комісії і Тимчас. комітету для заснування Нац. б-ки, співроб. Н.-д. каф. історії України. Осн. праці Г. присвяч. історії України 16–18 ст., укр. історіографії

18–19 ст. та історії укр. письменства 19–20 ст. У «Записках НТШ» опублікував низку статей про мазепин. часи, в «Історико-географічному збірнику ВУАН» — розвідки «Луцьке міщанство в 16 в.» (1927), «Питання оборони замків В. Кн. Литовського в 16 в.» і «Міщанські підрахунки в ревізіях 16 в.» (1928). У 1933 звільнений з політ. мотивів із усіх посад у ВУАН, у серпні 1938 заарешт., 5 жовтня 1939 за звинуваченням в антирад. укр. націоналіст. терорист. діяльності засудж. до 5-ти р. заслання. Покарання відбував у Іртиш. р-ні. Реабіліт. 1989. Автор пр. «Очерки истории Турово-Пинского княжества XI–XIV вв.» (1902, золота медаль Університету св. Володимира у Києві), до тексту якої додав генеалог. таблицю і власноручно складену карту князівства, та незакінченої монографії «Економічне життя України за Гетьманщини».

Основні праці

Пинское Полесье: Исторические очерки. К., ч. 1 XI–XIII вв., 1901; ч. 2 XIV–XVI вв., 1903; Из истории укр. этнографии. К., 1905; П. Куліша «Україна. Одь початку Вкраины до батька Хмельницького» // Зап. НТШ. 1908. Т. 85. Кн. 5; 3 сучасної української літератури. Л., 1909; 3 настроїв і думок Кирило-Мефодіївців // Україна. 1914. Кн. 1; Шевченківська література за останні роки // Там само. 1917. Кн. 1–2; Невільницький цикл Т. Шевченка, 1847 р. // ЛНВ. 1918. Кн. 2–3; Города Великого княжества Литовского в 14–16 вв.: Старина и борьба за старину. К., 1918; Історичні твори Шевченка: На лекціях з історії. К., 1918; Повісті Куліша з середини 1850 р. // Україна. 1927. Кн. 1–2; Галицька молодь та Куліш в 1860 рр. // Зап. істор.-філол. відділу ВУАН. 1928. Кн. 20; Історичні статті Куліша з 1860-х років // Наук. збірник за рік 1928. К., 1928. Т. 28.

Державний архів

Центр. архів громад. організацій України, спр. 64688.

Рекомендована література

1. Реєстр головніших праць проф. О. С. Грушевського // Зап. істор.-філол. відділу ВУАН. К., 1923. Кн. 2/3;
2. Пиріг Р. Я. Рідний брат Михайла Грушевського // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 1994. № 1;
3. Юркова О. Фундатор історичної географії України // Істор. календар 1997. К., 1996;
4. Матяш І. Літературознавець, історик, архівіст: Олександр Грушевський // СіЧ. 1998. № 8;
5. Клейцун Л. В. Доля Олександра Грушевського // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: 36. ст.

- Вип. 9. К., 1999;
6. Нариси історії архівної справи в Україні. К., 2002;
7. Набока С. В. Грушевський Олександр Сергійович //

Істор. факультет Київ. університету: минуле й
сьогодення (1834–2004). К., 2004.

Ю. М. Хорунжий

Бібліографічний опис:

Грушевський Олександр Сергійович / Ю. М. Хорунжий // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-32115>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України
([докладніше](#)).